OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

VÄLIVASTINE/VASTINE

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
Hallitusneuvos Anne Hartoneva

2.6.2026

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle Rikosseuraamuslaitoksen organisaation ja rikosseuraamusalan koulutusjärjestelmän uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi HE 25/2026 vp

Oikeusministeriö toteaa otsikkoasiassa välivastineenaan / vastineenaan (jatkossa vastine) lakivaliokunnalle annettuihin lausuntoihin kunnioittavasti seuraavaa. Vastine on toimitettu valiokunnalle 2.6.2026.

Eduskunnan sivistysvaliokunta on antamassa hallituksen esitykseen sisältyvästä rikosseuraamusalan koulutusuudistuksesta lausuntonsa 2.6.2026. Tarvittaessa eli jos sivistysvaliokunnan lausunnon vuoksi on aiheellista, oikeusministeriö toimittaa lakivaliokunnalle tätä vastinetta täydentävän vastineen 3.6.2026.

Asian käsittely valiokunnassa

Oikeusministeriöllä on ollut vastinetta laatiessaan käytössään eduskunnan apulaisoikeusasiamies Sarjan, opetus- ja kulttuuriministeriön, Rikosseuraamuslaitoksen, Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen, Turun vankilan yksikönpäällikön Tomi Tuovisen, Sukevan vankilan yksikönpäällikön Tuomas Hanhikankaan, Rajavartiolaitoksen, Tullin, Laurea-

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

ammattikorkeakoulun, Rikoksettoman elämän tukisäätiö RETS:n, Julkisalan koulutettujen neuvottelujärjestö JUKO ry:n, A-klinikkasäätiön, professori (emeritus) Olli Mäenpään, professori (emeritus) Matti Tolvasen, Vaasan yliopiston turvallisuusoikeuden apulaisprofessorin Jyri Paasosen, Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin apulaisprofessorin Markus Kaakisen ja dosentti Jussi Pajuojan lakivaliokunnalle toimittamat lausunnot.

Tässä vastineessa on tiivistetysti otettu huomioon oikeusministeriön 4.5.2026 lakivaliokunnalle toimittamassa rikosseuraamusalan koulutusuudistusta koskevassa lisäselvityksessä todettuja eräitä asioita.

Vastineessa lausunnoissa esiin nostetut huomiot ja oikeusministeriön niitä koskevat vastaukset on jaoteltu esitykseen sisältyvien teemojen mukaisten otsikoiden alle. Lausunnoissa esitetyt kysymykset koskevat pääasiallisesti 2. lakiehdotusta eli rikosseuraamusalan koulutusuudistusta koskevia ehdotuksia.

1. Rikosseuraamuslaitoksen operatiivisten tehtävien järjestäminen

Asiantuntijalausunnoissa esiin nostettuja seikkoja

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies Sarjan mukaan vastuuvirkamiesjärjestely ei ole toiminut tavoitellulla tavalla. Apulaisoikeusmiehen mukaan puutteita on esimerkiksi vangeille ja tutkintavangeille vankilan oloista sekä vankien oikeuksista ja velvollisuuksista tiedottamisessa, rangaistusajan suunnitelmien seuraamisessa sekä vankien hakemien erilaisten lupien ja koevapauteen sijoittamisen valmistelussa. Valvontahenkilöstöllä ei ole ollut riittävästi aikaa hoitaa vastuuvirkamiehen tehtäviä eikä vankiloissa ole riittävästi sosiaalialan tai muun vastavan koulutuksen saanutta henkilöstöä hoitamaan kyseisiä tehtäviä. Apulaisoikeusasiamies esittää huolensa Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön riittävyydestä.

RETS viittaa Rikosseuraamuslaitoksessa 2010-luvulla tehtyihin tutkimuksiin ja niihin perustuvaan organisaatio- ja koulutusuudistukseen. Tuolloin virkanimikkeitä ja työn laatua pyrittiin

yhtenäistämään ottamalla rikosseuraamustyöntekijän nimike käyttöön myös vankiloissa. Myös vartijoiden koulutustaustaa haluttiin kehittää siten, että mahdollisimman moni olisi suorittanut sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnon. Nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä vaikuttavan lähityön tavoitteesta luovutaan, myös vaikuttavaa lähityötä tekemään suunniteltu rikosseuraamustyöntekijän nimike esitetään poistettavaksi vankiloista.

JUKO ry toteaa, että ehdotettu yhdyskuntaseuraamustoimistojen johtamisjärjestelmän keventäminen kaksiportaiseksi voi johtaa epäselvyyteen siitä, kenelle päätöksentekotoimivalta ja vastuu päätöksistä kuuluu. JUKO ry kiinnittää huomiota myös siihen, että esityksessä ei oteta kantaa vastaavan rikosseuraamustyöntekijän kelpoisuusvaatimukseen. JUKO ry esittää vielä, että Rikosseuraamuslaitosta koskevaa kelpoisuussääntelyä täsmennetään siten, että sosiaalihuollon ammattihenkilölain (817/2015) mukaiset ammattipätevyydet huomioidaan niissä tehtävissä, joissa työ edellyttää sosiaalihuollon ammatillista osaamista.

Oikeusministeriön vastaus

Vastuuvirkamiesmalli ei ole toiminut Rikosseuraamuslaitoksessa toivotulla tavalla. Ehdotetussa organisaatiouudistuksessa tarkoituksena on lisätä Rikosseuraamuslaitoksen mahdollisuuksia keskittyä ydintehtäviinsä eli rikosseuraamusten lainmukaiseen täytäntöönpanoon nimenomaan rikosseuraamusta suorittavia kohdattaessa ja heidän asioitaan hoidettaessa. Ehdotetuilla henkilöstö- ja tehtävärakenteen muutoksilla pystyttäisiin suuntaamaan Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstöresursseja nykyistä enemmän tuomittujen, vankien ja tutkintavankien kanssa tehtävään työhön, kuten vartiointiin ja rikoksettoman elämän valmiuksien parantamiseen. Lainsäädännön tultua hyväksytyksi Rikosseuraamuslaitos selvittää ja valmistelee, millä järjestelyillä nämä tavoitteet ovat käytännön työssä parhaiten saavutettavissa. Uudistusta toteutettaessa henkilöstöresursseja kohdennetaan nimenomaan valvonta- ja ohjaustehtäviin sekä vankien toimintojen järjestämiseen.

Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön riittävyydestä oikeusministeriö toteaa, että viime vuosina henkilöstön määrää on kyetty lisäämään. Rikosseuraamuslaitoksen arvioitua aikaisempien organisaatiouudistusten toteutumista se on havainnut tarpeen saada vankilan valvontatehtäviin

nimenomaan ammatillisen koulutuksen saaneita virkamiehiä. Niin ikään on todettu se, että turvallisuuteen liittyvien eri osa-alueiden tehtäviä hoitavat virkamiehet voisivat keskittyä pääosin niihin tehtäviin, joiden tekemiseen heillä on parhaat valmiudet. Tällä järjestelyllä pystyttäisin myös lisäämään suunnitelmallisen turvallisuus- ja varautumistyön osuutta. Edellä todetuin perustein vankiloiden rikosseuraamustyöntekijöiden virat muutettaisiin pääosin vartijan tehtäviksi, osin myös erityisohjaajien tehtäviksi. Suurin osa nykyisistä vankilassa työskentelevistä rikosseuraamustyöntekijöistä työskentelee valvonnan tehtävissä.

Rikosseuraamuslaitos on esittänyt yhdyskuntaseuraamustoimistoissa kaksiportaiseen johtamisjärjestelmään siirtymistä, koska kolmiportainen järjestelmä olisi raskas, kun otetaan huomioon yhdyskuntaseuraamustoimistojen henkilöstön varsin vähäinen määrä sekä yhdyskuntaseuraamustoimistoissa tehtävien päätösten luonne. Kyseisillä päätöksillä ei puututa yksilön oikeusasemaan niin syvästi kuin vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevissa päätöksissä. Ehdotetuissa päätöksentekotoimivalloissa yhdyskuntaseuraamustoimiston apulaisjohtajan toimivallan korvaisi vastaavalle rikosseuraamustyöntekijälle säädettävä toimivalta. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan kyseiseen muutokseen ei liity sellaisia seikkoja, joiden perusteella olisi syytä poiketa Rikosseuraamuslaitoksen esityksestä.

Virkamiesten erityisistä kelpoisuusvaatimuksista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Hallituksen esityksen liitteenä olevan Rikosseuraamuslaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta annettavan asetusluonnoksen 7 §:n 1 momentin 5 kohdassa säädettäisiin vastaavan rikosseuraamustyöntekijän erityisestä kelpoisuusvaatimuksesta. Se olisi soveltuva korkeakoulututkinto. Voimassa olevassa Rikosseuraamuslaitoksesta annetussa valtioneuvoston asetuksessa ei säädetä sosiaalihuollon ammattihenkilöiden erityisistä kelpoisuusvaatimuksista, koska sosiaalihuollon ammattihenkilöasemasta säädetään sosiaalihuoltoalan lainsäädännössä eikä Rikosseuraamuslaitoksella ole tältä osin tarvetta säätää erityisiä kelpoisuusvaatimuksia. Näin ollen esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen sosiaalityöntekijän viranhaltijan tulee täyttää ne vaatimukset, jotka sosiaalihuollon ammattihenkilöitä koskevassa lainsäädännössä on sosiaalityöntekijän edellytyksiksi säädetty. Jos sosiaalihuollon ammattihenkilö hakeutuisi esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen erityisohjaajan virkaan, erityisenä kelpoisuusvaatimuksena olisi

Rikosseuraamuslaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen mukaan soveltuva korkeakoulututkinto.

Edellä todetuin syin oikeusministeriö pitää esityksen Rikosseuraamuslaitoksen operatiivisten tehtävien järjestämistä koskevia ehdotuksia perusteltuina.

2. Rikosseuraamusalan koulutusjärjestelmän uudistaminen

Yleistä

Asiantuntijalausunnoissa esiin nostettuja seikkoja

Lakivaliokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa laajasti todetaan, että Rikosseuraamuslaitoksen on välttämätöntä saada vartijan tehtäviin riittävästi asianmukaisesti koulutettua henkilökuntaa. Kyse on turvallisuuden varmistamisesta ja vankeuslain tavoitteiden toteuttamisesta. Useissa lausunnoissa todetaan myös vankilassa työskentelyn muuttuminen yhä vaativammaksi muun muassa vankiloiden yliasutustilanteen, henkilöstövajeen sekä päihdeongelmien ja järjestäytyneen rikollisuuden vaikutuksen lisääntymisen vuoksi. On ongelmallista, että Rikosseuraamuslaitos voi tietyin edellytyksin poiketa vartijan kelpoisuusvaatimuksesta jopa kahden vuoden ajan.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies Sarjan mukaan Rikosseuraamuslaitoksen valvontahenkilöstön riittämättömyyden vuoksi vankiloilla on vaikeuksia järjestää vankeusrangaistuksen täytäntöönpano lain edellyttämällä tavalla. Tilanteen korjaaminen on välttämätöntä. Ennakoitu vankimäärän kasvun jatkuminen heikentää tilannetta entisestään. Apulaisoikeusasiamies toteaa havainneensa vakaviakin puutteita Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten rangaistuksen täytäntöönpanoa koskevien lakien ja hallinnon yleislakien tuntemisessa. Tämä on erityisen huolestuttavaa, kun kyse on perusoikeuksiin voimakkaasti puuttuvasta viranomaistoiminnasta. Pääosin kyse on esihenkilötason osaamisen puutteista. Apulaisoikeusasiamies yhtyy hallituksen esityksessä todettuun täydennyskoulutuksen kehittämisen tarpeeseen. Turvallisuuden ja lainsäädännön koulutus on myös rikosseuraamusalan tutkintokoulutuksen tärkeimpiä osa-alueita.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen mukaan koulutusuudistusta olisi valmisteltu Rikosseuraamuslaitoksessa ilman, että eri tahoilla olisi ollut riittävästi mahdollisuuksia osallistua valmisteluun. Lisäksi esityksen taustatiedot olisivat virheelliset.

Dosentti Jussi Pajuoja mainitsee kouluttamattomien vartijoiden määrää koskevien tilastojen eroavaisuudet ja toteaa, että virallisen tilaston luvut antavat paremman kuvan koulutettujen vartijoiden määrästä kuin mitä todellisuus käytännössä on.

Oikeusministeriön vastaus

Rikosseuraamuslaitoksen on välttämätöntä saada lisää asianmukaisesti koulutettua vartijahenkilökuntaa. Esityksellä vastataan tähän tarpeeseen. Oikeusministeriön käsityksen mukaan Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen opiskelijamallin mukaiseen tutkintokoulutukseen jo tehdyt lisäykset ja nyt ehdotettu työssäoppimismalli lisäävät Rikosseuraamuslaitoksen vartijan erityisen kelpoisuusvaatimuksen täyttävien henkilöiden määrää ilman, että koulutuksen ja osaamisen laatu heikkenee.

Hallituksen esityksessä todetut tiedot perustuvat Rikosseuraamuslaitokselta saatuihin tietoihin, joiden paikkansapitävyys on varmistettu Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen ilmaiseman kritiikin tultua ilmi. Oikeusministeriö ei ole havainnut, että hallituksen esityksessä olevissa tiedoissa olisi virheitä.

Rikosseuraamuslaitoksessa valmistelutyö on toteutettu laajapohjaisesti kootuissa valmisteluryhmissä. Lisäksi Rikosseuraamuslaitoksessa on käyty lain mukaiset yhteistoimintaneuvottelut. Valmistelun viime vaiheessa oikeusministeriön johdolla toimineessa seurantaryhmässä on ollut Rikosseuraamuslaitoksen, Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen ja rikosseuraamusalan henkilöstöjärjestöjen edustus.

Pääosa koulutusuudista koskevasta lainsäädännöstä kuuluu valtioneuvoston asetuksen, ei lain tasolle. Lain tasolla nykyisin säädetään ja ehdotuksen mukaan säädettäisiin esimerkiksi tutkinnon tavoitteiden ja rakenteen, koulutuksen järjestämisen, opiskelijaksi ottamisen sekä opiskelijan

oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä opiskelijan oikeusturvasta. Ehdotuksen mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkemmat säännökset muun muassa koulutuksen tavoitteista ja sisällöstä; tutkinnon rakenteesta, mitoitusperusteista, laajuudesta ja suoritusajasta; tutkintosäännön ja opetussuunnitelman tarkemmasta sisällöstä; koulutukseen valitsemisen menettelystä; opetuksen antamisesta sekä tutkinnon tuottamasta kelpoisuudesta.

Tutkintosääntö ja opetussuunnitelma määrittävät keskeisimmin tutkinnon suorittamisen ja opetuksen järjestämisen yksityiskohdat. Ehdotuksen mukaan tutkintosäännössä päätettäisiin muun muassa opiskelijaksi ottamisessa käytettävistä valintaperusteista, valintamenettelystä sekä valinnassa lisäpisteitä antavasta koulutuksesta ja työkokemuksesta; opetukseen osallistumisesta; muiden opintojen ja osaamisen hyväksi lukemisesta; työssäoppimisesta sekä arvioinnista. Opetussuunnitelmassa päätettäisiin kunkin opintojakson osaamistavoitteista; käsiteltävästä asiakokonaisuudesta ja sen laajuudesta opintopisteinä; opetuksen ja työssäoppimisen määrästä opintopisteinä sekä vaadittavista suorituksista. Ehdotettu sääntely vastaisi voimassa olevaa tutkintosääntöä ja opetussuunnitelmaa koskevaa sääntelyä.

Osa koulutusuudistusta koskevasta kritiikistä kohdistuu asioihin, joista ei nykyisin säädetä eikä ehdotuksen mukaan säädettäisi laissa, ei myöskään valtioneuvoston asetuksessa, vaan niistä päätetään ja jatkossakin päätettäisiin tutkintosäännössä ja opetussuunnitelmassa.

Työssäoppimismallin käyttöönotto

Asiantuntijalausunnoissa esiin nostettuja seikkoja

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus toteaa, ettei työssäoppimismallilla pystytä juurikaan lisäämään koulutettujen vartijoiden määrää. Jo lisätyillä koulutuskeskuksen opiskelijamäärillä tilanne tasoittuisi 3–4 vuodessa. Sen sijaan työssäoppimismallin käyttöönotto vaarantaisi koulutuksen laadun ja yhtenäisyyden. Myös eri mallin mukaisesti opiskelevilla olisi erilaiset edut ja asema. Koulutuskeskuksen mukaan työssäoppimismallin eräänä riskinä olisi se, että rikosseuraamusalalle tulisi vartijoita, jota eivät sovellu näihin tehtäviin. Vankiloiden puutteellisen

henkilöstömäärän vuoksi työssäoppimismallin edellyttämää opiskelijan ohjaamistakaan ei pystyttäisi järjestämään asianmukaisesti, koska työpaikkaohjaajilla ei ole riittävästi aikaa ohjaustyöhön eikä työpaikkaohjaajia ole riittävästi. Vankiloissa ei myöskään ole tämän tehtävän edellyttämää pedagogista osaamista. Koulutuskeskuksen mukaan työssäoppimismallissa ei pystyttäisi antamaan asianmukaista voimankäyttökoulutusta. Ehdotettu koulutusuudistus vaikuttaisi suoraan henkilöstön osaamiseen, turvallisuuteen ja uusintarikollisuuden ehkäisyyn tähtäävään toimintaan. Koulutuskeskus toteaa vielä, että uudistuksessa koulutuksen välittömät kustannukset lisääntyvät merkittävästi ja koulutuskustannuksia siirtyy vankiloiden kannettaviksi.

Juko ry toteaa, että Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksella tulisi olla laissa säädetty keskitetty päätösvalta opiskelijavalinnassa ja soveltuvuuden arvioinnissa.

VVL ry toteaa työpaikkaohjaajien liian vähäisen määrän ja pedagogisen osaamisen sekä ohjaustyöhön käytettävissä olevan riittämättömän ajan. Kyseenalaista olisi myös se, kuka määrittelee sen, että työssäoppimismallin mukaisesti tutkintoa suorittava opiskelija osaa tarvittavat asiat, myös rikosseuraamusalan lainsäädännön. Työssäoppimismallissa puuttuu myös opiskelijoiden välinen vertaistuki. VVL ry:n mukaan työssäoppimismallin opiskelijat otettaisiin vankilaan määräaikaisiin virkasuhteisiin.

RETS:n mukaan työssäoppimismallissa opiskelu tapahtuisi entistä laajemmin verkko- ja laitosympäristössä. Tällöin vankiloiden laitoskulttuurin vaikutus opiskelijoiden ammatillisuuden kehittymiseen olisi voimakkaampi, koska koulutuskeskusten opettajien ja toisten opiskelijoiden kanssa käytävä reflektointi vähenisi.

Laurea-ammattikorkeakoulu, Juko ry ja *professori (emeritus) Matti Tolvanen* arvioivat, ettei työssäoppimismallilla välttämättä kyetä asianmukaisesti kouluttamaan Rikosseuraamuslaitoksen vartijoita. Koulutusvastuun osoittaminen vankiloille ja työpaikkaohjaajille on kyseenalaista, koska ohjaus- ja perehdytystyö edellyttää pedagogista osaamista. Lisäksi vartijoiden työtaakka on jo nyt erittäin suuri. Riskinä on myös se, että eri väylien kautta opintonsa suorittaneet olisivat osaamistasoltaan eriarvoisessa asemassa. Lisäksi opetuskäytäntöjen erilaisuus eri vankiloissa merkitsee sitä, että osaamisen taso vaihtelee.

Apulaisprofessori Jyri Paasonen toteaa, että vanginvartijan työssä on kyse turvallisuuden ja järjestyksen ylläpidosta vankiloissa sekä vankien oikeusturvan ja yhdenvertaisen kohtelun varmistamisesta. Vartijan työ on merkittävää julkisen vallan käyttöä. Tehtäviin sisältyy itsenäistä harkintaa, voimakeinojen ja voimankäyttövälineiden käyttöä sekä perusoikeuksiin puuttuvia tarkastus- ja turvaamistoimenpiteitä. Siksi koulutus ei voi olla pirstaleista ja vaihtelevaa, vaan sen tulee luoda yhtenäinen ammattiperusta ja yhteiset toimintamallit koko organisaatioon. Paasonen pitää ongelmallisena sitä, että ehdotetun työssäoppimismallin mukaisesti tutkinnon suorittaneet voisivat toimia merkittävää julkista valtaa sisältävissä tehtävissään ilman rikosseuraamusalan tutkintoon kuuluvaa yhtenäistä voimankäytön, tarkastusten ja turvaamistoimenpiteiden koulutusta sekä näihin liittyvän sääntelyn syvällistä hallintaa. Uudessa mallissa koulutus hajautuisi pahimmillaan kaikkiin vankiloihin, jolloin koulutuksen toteutus riippuisi paikallisista resursseista sekä työpaikkaohjaajien osaamisesta ja ajankäytöstä. Tämä heikentäisi vankien yhdenvertaista kohtelua, koska perusoikeuksiin puuttuvat tilanteet edellyttävät yhtenäistä osaamisperustaa ja toimintakulttuuria. Paasonen pitää epärealistisena sitä, että nykyisessä vankiloiden yliasutustilanteessa ja henkilöstövajeessa kyettäisiin työpaikkaohjaus hoitamaan asianmukaisesti. Uuden mallin käyttöönoton sijasta Rikosseuraamuslaitoksen tulisi lisätä koulutuskeskuksen resursseja niin, että se pystyisi nykyisellä opiskelijamallilla kouluttamaan tarvittavan määrä uusia vartijoita.

Apulaisprofessori Markus Kaakinen näkee työssäoppimismallissa samankaltaisia riskejä kuin apulaisprofessori Paasonen. Kaakinen toteaa myös, että nykyisessä pääsykoe- ja soveltuvuusarviointimenettelyssä arvioidaan alalle soveltuvuutta ennen tehtävään sijoittumista. Esityksessä jätetään avoimeksi, käytettäisiinkö opiskelijaväylässä ja työssäoppimisväylässä samoja valintamenettelyjä vai poikkeavia käytäntöjä. Tämä on merkittävä kysymys koulutuksen yhdenvertaisuuden ja laadun kannalta. Eri väylien erilaiset valintakriteerit voivat johtaa vaihteleviin osaamistasoihin ja heikentää ammatillisen pätevyyden johdonmukaisuutta.

Useat lausunnonantajat muistuttavat koulutusuudistuksen riittävästä resurssoinnista. Kyse on sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen opetushenkilöstön että työpaikkaohjaajien työn resurssoinnista.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, RETS, Juko ry ja *apulaisprofessori Jyri Paasonen* viittaavat kansainväliseen kehitykseen, jossa muutetaan vartijakoulutusta aikaisempaa pidemmäksi ja vaativammaksi, nostetaan koulutus- ja tutkintotasoa sekä kehitetään alalle sopivuuden arviointia. Kyse on paitsi vankilaturvallisuuden myös vankien rikoksettoman elämän valmiuksien parantamisen edellyttämien valmiuksien kehittämisestä. Ehdotuksen mukaan Suomessa kuitenkin purettaisiin rikosseuraamusalan koulutuksen rakenteita ja siirrettäisiin koulutusta vankiloiden vastuulle ilman, että pystytään varmistamaan koulutuksen laatu.

Oikeusministeriön vastaus

Rikosseuraamuslaitos tarvitsee tulevina vuosina noin 200 uutta koulutettua vartijaa vuosittain. Koulutusuudistus on välttämätön tämän tarpeen täyttämiseksi.

Esitetyssä koulutusuudistuksessa käyttöön otettava työssäoppimismalli ei vähentäisi nykyisen opiskelijamallin käyttöä ja merkitystä rikosseuraamusalan tutkinnon suorittamisen tapana, vaan se täydentäisi tutkinnon suorittamisen mahdollisuutta. Uudistus parantaisi koulutuksen saatavuutta ja lisäisi rikosseuraamusalalle hakeutuvien henkilöiden määrää, kun rikosseuraamusalan tutkinto olisi mahdollista suorittaa laajasti eri puolilla maata. Nykyinen Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen antama niin kutsutun opiskelijamallin mukainen rikosseuraamusalan tutkinnon suorittaminen säilyisi uudistuksen jälkeenkin selvästi suurempana tutkinnon suorittamisen tapana. Tästä kertoo osaltaan se, että 2020-luvulla Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen opiskelijamäärää nostettiin ensin 40:stä 80:een. Vuonna 2023 määrä lisättiin 120:een. Vuonna 2026 määrä on nostettu 160:een. Alustavien arvioiden mukaan työssäoppimismalli koskisi joitakin kymmeniä henkilöitä vuositasolla.

Arvioitaessa työssäoppimismallin mukaisesti hankitun osaamisen laatua ja mallin toteutuksen kuormittavuutta vankiloissa, on erityisesti huomattava se, että työssäoppimismallin mukaisesti opiskelevalla henkilöllä on jo rikosseuraamusalalla hyödylliseksi katsottava muu ammatillinen tutkinto, hän on jo työskennellyt Rikosseuraamuslaitoksessa vartijan määräaikaisessa virkasuhteessa ja hänet on vartijan työssä arvioitu vartijan tehtäviin soveltuvaksi. Tämän mallin mukaisesti tutkintoa suorittava henkilö ei olisi siis tutkinnon suorittamisen aikana yksinomaan

ohjattava vaan myös tärkeä lisä vankien valvonnan ja ohjauksen tehtävissä. Alalle soveltuvuuden arvioinnista voidaan todeta vielä se, että tosiasiassa työssäoppimismallissa arviointi olisi perusteellisempaa kuin opiskelijamallissa, koska henkilö olisi jo työskennellyt määräaikaisessa vartijan virkasuhteessa ja soveltuvuuden toteaminen voisi tapahtua käytännön työskentelyn perusteella. Tärkeää olisi sekin, että henkilö itse voisi vartijan työssä toimiessaan todeta, onko hän kiinnostunut alasta. Selvennyksen vuoksi todetaan, että työssäoppimismallin kohderyhmänä ovat henkilöt, jotka jo työskentelevät vartijana eikä siis ole niin, että henkilö otettaisiin määräaikaiseen vartijan virkasuhteeseen siksi, että hänet on hyväksytty suorittamaan tutkintoa työssäoppimismallin mukaisesti. Työssäoppimismallissa kyse on myös opiskelun saavutettavuudesta, kun tutkinnon pääosan voisi suorittaa muualla kuin Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa Vantaalla.

Tutkintosääntö ja opetussuunnitelma sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen tehtävät ja vastuu rikosseuraamusalan tutkinnon järjestämisessä varmistaisivat tutkinnon sisällön ja opiskelijoiden osaamisen tasalaatuisuuden ja yhtenäisyyden. Tutkinnon laajuus (90 opintopistettä), sisältö ja laatu säilytettäisiin ennallaan. Koulutuskeskus määrittäisi opetuksen sisällön, järjestäisi tentit ja toteaisi opiskelijan osaamisen vastaavan vaatimuksia kummassakin tutkinnon suorittamisen mallissa. Koulutuskeskuksen yksikönpäällikkö päättäisi sekä opiskelijamallin että työssäoppimismallin opiskelijaksi ottamisesta.

Rikosseuraamuslaitos vastaa siitä, että kummankin mallin mukaisesti suoritettava koulutus resurssoidaan riittävästi sekä siitä, että työpaikkaohjaajia on riittävästi, heillä on ohjaustehtävässä tarvittava osaaminen ja riittävästi aikaa ohjaustyöhön. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus kouluttaa työpaikkaohjaajat ja järjestää heille täydennyskoulutusta. Vuosittain koulutetaan lisää työpaikkaohjaajia. Työpaikkaohjaajien tasalaatuinen osaaminen on tällä tavoin varmistettu. Rikosseuraamuslaitos on jo kuluvan vuoden aikana lisännyt koulutuskeskuksen resursseja perustamalla koulutuskeskukseen kolme uutta opettajan virkaa. Rikosseuraamuslaitos on myös lisännyt työpaikkaohjaukseen kahdeksan henkilötyövuotta määräajaksi vuoden 2027 loppuun saakka vastaamaan kasvaneeseen opiskelijamäärään. Riittävää työpaikkaohjaaja- ja opettajaresurssia arvioidaan edelleen valmistelun aikana ja uudistuksen voimaantulon jälkeen säännöllisesti.

Työssäoppimismallin mukaisesti tutkintoa suorittavien voimankäyttöä, tarkastustoimenpiteitä, palo- ja pelastustoimea, ensiapua sekä muita vastaavia tehtäviä koskeva koulutus järjestetään asianmukaisesti ja lähiopetuksena. Lainsäädäntökoulutus on samansisältöistä kummassakin tutkinnon suorittamisen mallissa. Kyseisistä asioista järjestetään myös säännönmukaisesti täydennyskoulutusta. Esityksen mukaan Rikosseuraamusalan koulutuskeskus keskittyisi jatkossa tutkintokoulutuksen ja täydennyskoulutuksen järjestämiseen. Tämän perusteella Rikosseuraamuslaitoksella olisi nykyistä paremmat edellytykset kehittää alan täydennyskoulutusta.

Osassa lausuntoja on kannettu huolta siitä, että työssäoppimismallin mukaisesti opiskelevat jäävät vaille opiskelijayhteisön vertaistukea sekä opiskelijoiden ja opettajien välistä reflektointia ja niiden sijasta omaksuvat työskentelyvankilansa laitoskulttuurin. Sinänsä vankilan monipuolinen virkakunta on vertaistukea tarjoava ja reflektoiva työyhteisö. Lisäksi työssäoppimismallin mukaisesti opiskeleva on läsnäolo-opetuksessa kyseisen opiskelija- ja opettajayhteisön jäsen.

Eräissä lausunnoissa verrataan esityksen ehdotuksia eräiden muiden maiden vartijakoulutuksen kehittämiseen, jossa on lisätty koulutuksen vaativuutta. Kuten edellä on todettu, nykyinen opiskelijamalli säilyisi uudistuksesta huolimatta pääasiallisena vartijakoulutuksen muotona. Esityksessä ehdotetulla koulutusuudistuksella kyettäisiin paitsi lisäämään asianmukaisesti koulutetun valvontahenkilöstön määrää, myös tavoitellaan sekä tutkintokoulutuksen että täydennyskoulutuksen laadun lisäämistä. Vartijan osaamistason lisäämistavoitteen kannalta voidaan pitää merkityksellisenä sitä, että työssäoppimismallin mukaisesti opiskelevat ovat jo suorittaneet rikosseuraamusalalla hyödyllisenä pidettävän toisen, erityisesti sosiaali- ja terveysalan tai turvallisuusalan tutkinnon. Tämän voidaan arvioida tärkeällä tavalla lisäävän vartijan työssä tarvittavia valmiuksia.

Edellä todetuin syin oikeusministeriö pitää esityksen työssäoppimismallin käyttöönottoa koskevia ehdotuksia perusteltuina.

<u>Opiskelijoiden yhdenvertainen kohtelu ja oikeusturva</u>

Asiantuntijalausunnossa esiin nostettuja seikkoja

Opetus- ja kulttuuriministeriö muistuttaa opiskelijoiden yhdenvertaisen kohtelun ja oikeusturvan varmistamisesta. Tässä tarkoituksessa se pitää mahdollisena säätää esitettyä tarkemmin perusteista, joilla opiskelija voi keskeyttää opiskelunsa (19 § 1 mom.). Perusteen opiskeluoikeuden menettämiselle voisi ”ilmeisten syiden” sijaan säätää esimerkiksi ”esteeksi, joka voidaan katsoa perustellusti pysyväksi” (20 § 2 kohta). Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö pyytää tarkentamaan opiskelijaksi ottamisen edellytyksiä (9 § 1) kohta) siten, että siinä mainittujen ammatillisten tutkintojen yhteyteen lisätään säädösviittaus lakiin ammatillisesta koulutuksesta (531/2017) ja vastaavasti lukion oppimäärän yhteydessä lukiolakiin (714/2018).

Oikeusministeriön vastaus

Oikeusministeriön mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön mainitsema täsmennys lakiehdotuksen 19 §:n 1 momentti (ehdotetun momentin mukaan opiskelun keskeytyksen perusteet ovat opiskelijan sairaus, perhetilanne tai muu vastaavan kaltainen syy) voitaisiin säilyttää ehdotetussa muodossa tai sitä olisi mahdollista täydentää esimerkiksi seuraavasti:

> 19 § Opiskelun keskeyttäminen
> Koulutuskeskuksen yksikönpäällikkö voi opiskelijan hakemuksesta tämän sairauden, perhetilanteen*, muiden opintojen* tai muun vastaavan kaltaisen syyn perusteella keskeyttää opiskelun enintään kahden vuoden määräajaksi.
> ---

Oikeusministeriön mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön ehdottama täsmennys lain 20 §:n 1 momentin 2 kohtaan on hieman epäselvä. Esityksen mukaisessa kyseisen kohdan muotoilussa ei ole puhe ”ilmeisistä syistä”. Opetus- ja kulttuuriministeriön ehdottama ”esteeksi, joka voidaan katsoa perustellusti pysyväksi” -muotoilu jokseenkin vastaa esityksessä olevaa muotoilua:

> 20 § Opiskeluoikeuden menettäminen
> Koulutuskeskuksen yksikönpäällikkö voi määrätä opiskeluoikeuden menetetyksi:
> ---

2) jos opiskelijalla on todettu sellainen sairaus tai vamma, joka voidaan perustellusti katsoa pysyväksi esteeksi koulutukseen osallistumiselle ja tutkinnon suorittamiselle;

Oikeusministeriön mukaan kyseinen kohta voisi olla esityksessä ehdotettu tai se voitaisiin muuttaa esimerkiksi muotoon:

20 § Opiskeluoikeuden menettäminen

Koulutuskeskuksen yksikönpäällikkö voi määrätä opiskeluoikeuden menetetyksi:

---

2) jos opiskelijalla on todettu sellainen sairaus, vamma *tai muu vastaavanlainen koulutukseen osallistumisen ja tutkinnon suorittamisen este, joka voidaan katsoa perustellusti pysyväksi;*

Opetus- ja kulttuuriministeriön lausunnossaan toteamat viittaukset ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin ja lukiolakiin on tehty hallituksen esityksen viimeistelyvaiheessa.

Oikeusministeriö on tarkistanut opetus- ja kulttuuriministeriöltä sen lausunnon huomioon ottamisen säädettävässä laissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan edellä punaisella merkityt lisäysehdotukset ovat asianmukaiset.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen asema ja itsenäisyys

Asiantuntijalausunnoissa esiin nostettuja seikkoja

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, VVL ry, Juko ry ja *apulaisprofessori Jyri Paasonen* tulkitsevat, että ehdotetun uudistuksen toteuttaminen tarkoittaa Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen lakkauttamista itsenäisenä oppilaitoksena. Lausunnonantajien mukaan koulutuskeskuksen itsenäisyys tulisi säilyttää. *Apulaisprofessori Jyri Paasonen* toteaa, että oppilaitoksella on

itsenäinen institutionaalinen rooli koulutusjärjestelmässä ja opettajilla pedagoginen autonomia, joka mahdollistaa ammattitaitoon, etiikkaan, perus- ja ihmisoikeuksiin ja lainmukaiseen vallankäyttöön liittyvän koulutuksen kehittämisen ja ylläpidon pitkäjänteisesti. Koulutuskeskuksen aseman muuttaminen oppilaitoksesta Rikosseuraamuslaitoksen hallinnolliseksi yksiköksi voisi vaikuttaa koulutuksen uskottavuuteen, vetovoimaan ja itsenäisyyteen. Muutos voi näyttää myös pyrkimykseltä siirtää ohjaus- ja määräysvaltaa pedagogisesti koulutetulta opetushenkilöstöltä operatiiviselle johdolle. Tämä olisi ongelmallista erityisesti tilanteessa, jossa turvallisuus- ja resurssipaineet voivat ohjata koulutuksen sisältöjä ja toteutusta lyhytnäköisesti.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus ja *VVL ry* vastustavat koulutuskeskuksen johtokunnan lakkauttamista. Ne toteavat, että johtokunta muun muassa varmistaa koulutuskeskuksen monipuolisen asiantuntijuuden. Jos johtokunta lakkautetaan ja päätösvalta siirretään yksittäiselle virkamiehelle, muun muassa koulutuksen kehittäminen kapea-alaistuu ja oikeusturva vaarantuu. Tällöin henkilöstöjärjestöt ja opetusalan asiantuntijat eivät enää pääsisi suoraan vaikuttamaan strategisiin linjauksiin eivätkä opetussuunnitelmiin. Tämä vähentäisi koulutuksen pedagogista itsenäisyyttä ja alistaisi opetussisällöt herkemmin operatiivisille tai taloudellisille suhdanteille. Toimivallan siirtämisessä ei ole huomioitu riittävää opetusalan ja koulutuksen osaamista. Koska Rikosseuraamusalan koulutuskeskus olisi Rikosseuraamuslaitoksen sisälläkin erityistä toimintaa järjestävä yksikkö, jossa edellytetään erityistä pedagogista osaamista, koulutuskeskuksella tulisi jatkossakin olla oma johtokunta, joka tekee päätöksiä koulutuskeskuksen toimintaan liittyvistä asioista. Lisäksi koulutuskeskuksen yksikönpäällikön erityisen kelpoisuusvaatimuksen tulisi edelleen sisältää pedagoginen osaaminen.

Oikeusministeriön vastaus

Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen itsenäisyyttä ja itsenäisyyden säilymistä tarkasteltaessa todetaan, että koulutuskeskus kuului jo aikoinaan Vankeinhoitolaitoksen organisaatioon Vankeinhoidon koulutuskeskus -nimisenä. Sittemmin koulutuskeskus on kuulunut Rikosseuraamuslaitoksen organisaatioon. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen asemaan liittyvä olennainen muutos toteutettiin vuoden 2022 organisaatiouudistuksessa. Tuolloin säädetyn Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain 3 §:n 4 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen kehittämisestä

ja ohjauksesta vastaavaan vastuualueeseen kuuluu Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta annetussa laissa tarkoitettu Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Muutosta perusteltiin sillä, että koulutuskeskuksen tulisi toimia aikaisempaa kiinteämmässä yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen muun kehittämistoiminnan kanssa. Koulutuskeskuksen tulisi osallistua rikosseuraamusalan kehittämistyöhön muun muassa ennakoimalla tulevaisuuden osaamistarpeita ja varmistamalla tarpeiden mukainen koulutustarjonta. Tavoitteena oli liittää koulutuskeskuksen toiminta entistä tiiviimmin Rikosseuraamuslaitoksen strategiseen ja operatiiviseen johtamiseen. Tarkoituksena oli varmistaa koulutuskeskuksen tehtävien yhdenmukaisuus koko viraston tavoitteiden kanssa, lisätä koulutuksen vaikuttavuutta ja hyödyntää resursseja tehokkaammin. Näin ollen koulutuskeskus on jo vuodesta 2022 kuulunut organisaatiossa kyseiseen vastuualueeseen yksikkönä. Koulutuskeskuksen hallintoa ei tuolloin kuitenkaan yhdenmukaistettu muun organisaation kanssa, vaan asia jätettiin ratkaistavaksi koulutusjärjestelmän uudistamisen yhteydessä.

Nyt käsittelyssä olevassa koulutusuudistuksessa toteutettaisiin tuo vuonna 2022 todettu Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen hallinnon yhtenäistäminen Rikosseuraamuslaitoksen muun organisaation kanssa. Tämä esitetään toteutettavaksi niin, että siirretään koulutuskeskuksen hallintoa koskevat säännökset Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta annetusta laista ja valtioneuvoston asetuksesta Rikosseuraamuslaitoksesta annettuun lakiin ja valtioneuvoston asetukseen. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta annetun lain ja valtioneuvoston asetuksen sijasta säädettäisiin laki ja valtioneuvoston asetus rikosseuraamusalan tutkinnosta.

Voimassa olevassa eikä nyt ehdotetussa lainsäädännössä ole nimenomaisesti otettu kantaa Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen oppilaitosasemaan. Erikseen on syytä todeta, että nyt käsittelyssä olevassa uudistuksessa päädyttiin säilyttämään Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen nimi eikä sitä muutettaisi esimerkiksi kehittämisen ja ohjauksen vastuualueen koulutusyksiköksi. Tämä osoittaa osaltaan sen, ettei uudistuksessa ole tarkoitettu muuttaa Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen oppilaitosasemaa.

Arvioon Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen itsenäisyyden vähentymisestä liittyy mahdollisesti myös se, että uudistuksessa ehdotetaan koulutuskeskuksen johtokunnan lakkauttamista. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta annetun lain 2 §:n mukaan koulutuskeskuksella on

johtokunta, jonka Rikosseuraamuslaitoksen pääjohtaja asettaa neljäksi vuodeksi kerrallaan. Johtokunnan tehtävänä on kehittää, seurata ja tukea koulutuskeskuksen toimintaa sekä ratkaista oikaisuvaatimukset ja muut sen toimivaltaan säädetyt asiat. Johtokuntaan kuuluu puheenjohtaja ja enintään yhdeksän muuta jäsentä, joista jokaisella on henkilökohtainen varajäsen. Jäsenet edustavat opetusalaa, rikosseuraamusalaa ja sen sidosryhmiä sekä muuta koulutuskeskuksen toiminnan kannalta keskeistä asiantuntemusta. Yksi jäsen ja hänen varajäsenensä edustaa koulutuskeskuksen henkilöstöä. Johtokunnan tehtävistä voidaan säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Johtokunnan lakkauttamista perustellaan sillä, että kyse on kollegiaalisesta toimielimestä, joka esimerkiksi ratkaisee oikaisuvaatimuksia, jotka koskevat opiskelijavalintaa, opiskeluoikeuden menettämistä, opiskeluoikeuden keskeyttämistä, varoituksen antamista ja koulutuksesta erottamista. Rikosseuraamuslaitoksessa ei mikään muu kollegiomuotoinen toimielin käytä päätösvaltaa hallintoasioissa. Rikosseuraamuslaitoksen johtamisjärjestelmän yhdenmukaisuuden takia kollegiomuotoista päätöksentekoa ei voitane pitää tarkoituksenmukaisena viranomaisen päätösvallan käyttämisen järjestelynä myöskään rikosseuraamusalan koulutusta järjestettäessä. Esityksessä ehdotetaan, että johtokunnan tehtävät siirrettäisiin toimivaltaisille virkamiehille, pääosin Rikosseuraamuslaitoksen kehittämisen ja ohjauksen vastuualueen johtajan päätösvaltaan. Tämä olisi myös virkavastuun toteutumisen kannalta perusteltua.

Nykyisin koulutuskeskuksen johtokunnan päätösvaltaan kuuluvista asioista siirrettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen kehittämisen ja ohjauksen vastuualueen johtajan päätösvaltaan opiskelijaksi ottamisen valintamenettely sekä valinnassa lisäpisteiden antaminen koulutuksesta ja työkokemuksesta. Vastuualueen johtaja tekisi nämä päätökset koulutuskeskuksen yksikönpäällikön esityksestä. Lisäksi vastuualueen johtajan päätösvaltaan siirrettäisiin ratkaista oikaisuvaatimukset, jotka koskevat koulutuskeskuksen yksikönpäällikön päätöstä opiskelijaksi ottamisesta, opiskelun keskeyttämisestä, opiskeluoikeuden menettämisestä, kirjallisen varoituksen antamisesta ja koulutuksesta erottamisesta. Jo nykyisin ja myös ehdotuksen mukaan kehittämisen ja ohjauksen vastuualueen johtaja vahvistaa tutkintoon johtavan koulutuksen aloituspaikkojen määrän koulutuskeskuksen yksikönpäällikön esityksestä. Nykyisin ja ehdotuksen mukaan pääosa tutkinnon suorittamista koskevasta päätöksentekotoimivallasta kuuluu koulutuskeskuksen

yksikönpäällikölle. Tällaisia päätöksiä ovat poikkeaminen opiskelijamallin mukaisesti opiskelemaan hakeutuvan valintaedellytyksistä, opiskelijaksi valitseminen, koulutuskeskuksen järjestyssäännön vahvistaminen, opiskelun keskeyttäminen, opiskeluoikeuden määrääminen menetetyksi ja sen palauttaminen, kirjallisen varoituksen antaminen, opiskelijan erottaminen koulutuksesta sekä oikaisuvaatimuksen ratkaiseminen lehtorin tai opettajan päätöstä aikaisempien opintojen ja osaamisen hyväksi lukemisen oikaisemisesta tai opintosuoritusten arvioinnista.

Oikeusministeriö toteaa, ettei ole todettu perusteltua tarvetta poiketa Rikosseuraamuslaitoksessa jo vuosien vakiintuneesti noudatetusta järjestelystä, jossa sen organisaatiossa ei ole johtokuntamuotoisia toimielimiä. Koulutuskeskuksen johtokunnan toimintaa korvaamaan olisi mahdollista perustaa esimerkiksi neuvottelukunta, jossa voisivat olla esimerkiksi yleisen koulutusjärjestelmän, keskeisten yhteistyötahojen ja alan henkilöstöjärjestöjen edustus. Tällaisesta toimielimestä ei tarvitsisi säätää lain tasolla.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen ollessa jo nykyisin Rikosseuraamuslaitoksen kehittämisen ja ohjauksen vastuualueen yksikkö, sen asemaan ja itsenäisyyteen ei tulkita vaikuttavan se, että sen hallinnosta säädettäisiin jatkossa Rikosseuraamuslaitoksesta annetussa laissa ja valtioneuvoston asetuksessa. Voimassa olevaa hallinnollista yhteyttä osoittaa sekin, että Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 5 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen työjärjestyksessä määrätään tarkemmin koulutuskeskuksen tehtävistä, organisaatiosta, johtamisesta, virkamiesten tehtävistä ja sijaisista sekä asioiden valmistelusta ja ratkaisemisesta koulutuskeskuksessa.

Oikeusministeriö toteaa harkitsevansa Rikosseuraamuslaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen muutosta valmistellessaan, että Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen yksikönpäällikön erityiseen kelpoisuusvaatimukseen sisällytettäisiin pedagoginen osaaminen. Tämä asia on noussut esiin hallituksen esityksen käsittelyvaiheissa.

Edellä todetuin syin oikeusministeriö pitää esityksen Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen asemaa ja itsenäisyyttä koskevia ehdotuksia perusteltuina.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen ja Laurea-ammattikorkeakoulun nykymuotoisen yhteistyön lakkauttaminen sekä Rikosseuraamusalan koulutuksen yhteys korkeakoulukenttään ja TKI-toimintaan

Asiantuntijalausunnoissa esiin nostettuja seikkoja

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen ja erityisesti Laurea-ammattikorkeakoulun nykymuotoisen rikosseuraamusalan sosionomi (AMK) -koulutusyhteistyön merkityksellisyyden. Näin on varmistettu, että koulutuksen rakenteet ja sisällöt vastaavat työelämässä edellytettävää osaamista ja jatko-opintokelpoisuutta. Myös opettajilla on riittävä osaaminen ja alan ammatillinen kokemus. Laurea-ammattikorkeakoulussa myös tehdään rikosseuraamusalan tutkimusta. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää epäselvänä, miten ehdotetun uudistuksen mukaisissa koulutusjärjestelyissä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen järjestämä koulutus kytkeytyisi suomalaiseen korkeakoulukenttään sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan (TKI). Ilman selkeää yhteyttä korkeakouluyhteistyöhön on vaarana, että rikosseuraamusalan koulutus jää erilliseksi kokonaisuudeksi, joka toimii irrallaan muusta yhteiskunnasta, korkeakoulusektorista ja tutkimusperustaisesta osaamisen kehittämisestä. Koulutuksen ja TKI-toiminnan kiinteä yhteys varmistavat koulutuksen perustumisen ajantasaiseen tutkimustietoon ja alan muuttuviin osaamistarpeisiin. Lisäksi, jos rikosseuraamusalalle ei muodostu selkeää ja uskottavaa koulutus- ja urapolkua, alan vetovoima voi heikentyä. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa vielä, että korkeakoulutasoisella rikosseuraamusalan koulutuksella on suuri merkitys rikoksettoman elämän edistämisessä ja tukemisessa: rikosseuraamusalan sosionomien osaaminen antaa valmiudet työskennellä laajasti rikoksettomuuteen tähtäävän toiminnan edistämistyössä. Myös tietoperustan kehittäminen on tärkeää. Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan TKI-yhteistyötä alaan profiloituneiden korkeakoulujen kanssa tulisi vahvistaa.

Laurea-ammattikorkeakoulun mukaan esitykseen sisältyy riski koulutuksen painottumisesta liiaksi lyhyen aikavälin operatiivisiin tarpeisiin. TKI-toiminnan ja koulutuksen rakenteellisen yhteyden heikkeneminen kaventaa koulutuksen kykyä ennakoida muutoksia ja kehittää rikosseuraamusalaa systemaattisesti. Rikosseuraamusalan veto- ja pitovoiman turvaamiseksi koulutuksen tulisi muodostaa selkeä ja toimiva jatkumo ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutasoiseen

rikosseuraamusalan koulutukseen. Laurea-ammattikorkeakoulun ja Rikosseuraamuslaitoksen koulutusyhteistyö on luonut vahvan yhteyden TKI-toiminnan, koulutuksen ja käytännön työn välille.

Professori (emeritus) Matti Tolvanen toteaa, että Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen rikosseuraamusalan tutkinnon suorittamisen jälkeen etenevä koulutuspolku Laurea–ammattikorkeakouluun ja Itä-Suomen yliopistoon on toiminut hyvin. Tolvasen mukaan tämä koulutuspolku on lisännyt rikosseuraamusalan veto- ja pitovoimaisuutta. Tolvanen toteaa korkeakoulujen tuottavan tutkittua tietoa opetuksen tueksi. Hän muistuttaa, että Laurea-ammattikorkeakoulu toimii aktiivisesti erilaisissa rikosseuraamusalaa koskevissa hankkeissa, joiden kautta opiskelijoiden ammattitaidon kehittyminen opintojen aikana monipuolistuu. Tolvasen mukaan esityksessä ehdotettu järjestely, jossa ammattikorkeakoulut ostaisivat Rikosseuraamusalan koulutuskeskukselta rikosseuraamusalaan liittyvää opetusta, ei välttämättä olisi kovin toimiva malli. Riskinä on, että tällöin ammattikorkeakouluopetuksessa ei tule riittävästi otetuksi huomioon rikosseuraamusalalla työskentelyn erityisluonne.

Myös *JUKO ry* toteaa, että rikosseuraamusalan oma ammattikorkeakoulutasoinen koulutus ja sen mukainen koulutuspolku ovat välttämättömiä turvaamaan rikosseuraamusalan mahdollisuuden kilpailla osaavasta henkilöstöstä.

Oikeusministeriön vastaus

Ehdotuksen mukaan Rikosseuraamusalan koulutuskeskus luopuisi nykymuotoisesta yhteistyöstä Laurea-ammattikorkeakoulun kanssa. Vuonna 2013 rikosseuraamusalan tutkintokoulutus yhdistettiin aikaisempaa tiiviimmin Laurea-ammattikorkeakoulun järjestämään sosionomitutkintoon. Koulutuskeskuksen ja Laurea-ammattikorkeakoulun yhteistyössä koulutuksen sisältöä kehitettiin vastaamaan Rikosseuraamuslaitoksen tavoitetta saada myös valvonnan ja ohjauksen tehtäviin yhä enemmän korkeakoulutettua henkilöstöä.

Rikosseuraamuslaitoksen ja Laurea-ammattikorkeakoulun sosionomitutkinnon suorittamisen yhteistyössä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa vartijan tutkinnon suorittanut henkilö

voi edetä suoraan, yhteishakuun osallistumatta rikosseuraamusalan sosionomiopintoihin. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen osuus ammattikorkeakoulututkinnon rikosseuraamusalan opetuksesta on vuosittain 65–70 opintopistettä. Koulutuskeskus osallistuu valintakokeisiin, opetussuunnitelmatyöhön, opiskelijoiden opetukseen ja ohjaukseen, opinnäytetyön ohjaukseen sekä työharjoittelun ohjaukseen ja koordinointiin. Nykyinen malli sitoo koulutuskeskuksen opetushenkilöstöä sosionomikoulutuksen järjestämiseen, mikä on pois vartijakoulutuksen laajentamisesta.

Yhteistyöstä Laurea-ammattikorkeakoulun kanssa Rikosseuraamuslaitos on yhtäältä saanut hyötyä henkilöstön osaamisen kehittämisessä korkeakoulutasolle. Toisaalta Rikosseuraamuslaitoksen osallistuminen ammattikorkeakoulututkinnon järjestämiseen on merkinnyt sitä, että Rikosseuraamuslaitos osallistuu koulutuksen kustannuksiin, muttei saa vastaavaa määrää kyseisen tutkinnon suorittaneita henkilöitä työhönsä. Ehdotetulla muutoksella pyritään siihen, että Rikosseuraamuslaitoksen rajalliset koulutusresurssit käytettäisiin täysimääräisesti rikosseuraamusalan tutkintokoulutukseen ja henkilöstön täydennyskoulutukseen. Lisäksi Rikosseuraamuslaitos on todennut, että nykyisin ja tulevaisuudessa tarvitaan yhä enemmän nimenomaan ammatillisen koulutuksen saaneita valvontatehtävissä toimivia virkamiehiä. Huomionarvoista on myös se, että ammattikorkeakoulutasoisen sosionomitutkinnon suorittaneita henkilöitä valmistuu vuosittain 2 300–2 500. Heitä on työmarkkinoilla hyvin saatavilla, mikä ei puolla Rikosseuraamuslaitoksen vähäisten koulutusresurssien kohdentamista sosionomikoulutuksen järjestämiseen.

Oikeusministeriö toteaa, että yleinen ammattikorkeakoulu- ja korkeakoulutasoinen koulutus ja TKI-toiminta koskevat myös rikosseuraamusalaa. Rikosseuraamusten täytäntöönpanoa koskevat kysymykset sisältyvät esimerkiksi yleiseen yhteiskuntatieteelliseen ja oikeustieteelliseen korkeakouluopetukseen ja tutkimukseen. Rikosseuraamusalan tutkinnon suorittanut henkilö voi edetä yleisen koulutusväylän mukaisesti ammattikorkeakouluun ja korkeakouluun opiskelemaan ja suorittamaan tutkintoja. Yleinen koulutusjärjestelmä pystyy vastaamaan opiskelijan kiinnostukseen kehittää rikosseuraamusalalla tarvittavaa osaamistaan. Rikosseuraamuslaitos pitää tärkeänä sitä, että se tekee korkeakoulujen kanssa koulutus- ja TKI-yhteistyötä maantieteellisesti kattavasti. Käynnissä olevassa koulutusuudistuksen yksityiskohtien valmistelussa

Rikosseuraamuslaitos selvittää myös sitä, millä yhteistyöjärjestelyillä voidaan varmistaa rikosseuraamusalan yhteys korkeakoulutasoiseen koulutukseen. Myös yhteistyötä Laurea-ammattikorkeakoulun ja Itä-Suomen yliopiston kanssa on tarkoitus jatkaa.

Rikosseuraamuslaitoksessa on viime vuosina panostettu vahvasti tiedolla johtamiseen, ja tätä kehitystä jatketaan edelleen osana strategista TKI-toimintaa. Rikosseuraamusalan kannalta tärkeitä TKI-yhteistyön teemoja ovat muun muassa yksilöllisten uusintarikollisuuden riskitekijöiden tunnistaminen, vaikuttavimpien kuntoutus- ja tukitoimien kohdentaminen, toiminnan vaikuttavuuden systemaattinen mittaaminen, digitaalisten päätöksenteon tukityövälineiden kehittäminen sekä riskien ja palvelutarpeiden arviointimallien ja uusien asiakasohjauksen toimintamallien rakentaminen hyödyntäen tekoälyä, ennakoivaa analytiikkaa ja vaikuttavuusdataa.

Rikosseuraamuslaitos tekee TKI-toimintayhteistyötä esimerkiksi korkeakoulujen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, hyvinvointialueiden sekä kansainvälisten kumppaneiden kanssa. Erityisen merkittävää on tiivis yhteistyö Pohjoismaiden ja Viron kanssa. Tässä yhteistyössä jaetaan aktiivisesti tietoa, kehitetään yhteisiä toimintamalleja ja edistetään rikosseuraamusalan uudistumista. Tämä yhteistyö, mukaan lukien yhteistyö Laurea-ammattikorkeakoulun jatkuisi koulutusuudistuksen jälkeenkin.

Vuonna 2022 voimaan tulleen Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiouudistuksen jälkeen Rikosseuraamuslaitoksen tutkimustoiminnasta on vastannut strategiayksikkö. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen rooli korostuu tutkimustiedon hyödyntäjänä osana koulutustoimintaa. Koulutusuudistuksella ei ole vaikutusta Rikosseuraamuslaitoksen edellytyksiin tehdä tutkimusta. Strategiayksikön tutkijat tekevät rikosseuraamusalaa koskevaa tutkimusta ja tuottavat laajasti alan tilastoja. Tutkimusyhteistyö on tiivistä niin yliopistojen, korkeakoulujen kuin muidenkin tutkimusta tekevien tahojen kanssa sekä Suomessa että ulkomailla. Lisäksi oikeusministeriö ja Rikosseuraamuslaitos tilaavat vuosittain useita rikosseuraamusalaa koskevia tutkimuksia, joita rahoitetaan esimerkiksi valtioneuvostolta ja Euroopan unionilta saatavalla rahoituksella.

Rikosseuraamuslaitoksessa työskentelee usean eri ammattiryhmän virkamiehiä, joilla on monipuolinen koulutustausta. Nyt käsiteltävänä olevan koulutusuudistuksen tavoitteena on tiivistää

korkeakouluyhteistyötä Rikosseuraamuslaitoksen koko henkilöstön täydennyskoulutuksessa. Tällä on oma myönteinen vaikutuksensa rikosseuraamusalaa koskevan tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan kehittämisessä ja laajentamisessa.

Oikeusministeriö ja Rikosseuraamuslaitos painottavat tutkimustiedon merkitystä rikosseuraamusten täytäntöönpanon tehtävissä. Rikosseuraamusalaa kehitetään tutkimustietoon perustuen. Tämä korostuu nykyisessä tilanteessa, jossa vankimäärä on kasvanut, vankien rikoksettoman elämän valmiuksien lisääminen on yhä haastavampaa ja turvallisuuden varmistaminen vankiloissa on entistä vaativampaa. Rikosseuraamusalan koulutusuudistuksen valmistelun edetessä Rikosseuraamuslaitos huolehtii siitä, että rikosseuraamusalan yhteys korkeakoulutukseen, tutkimukseen ja innovaatiotoimintaan säilyy tiiviinä ja kehittyy edelleen.

Edellä todetuin syin oikeusministeriö pitää esityksen Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen ja Laurea-ammattikorkeakoulun nykymuotoisen yhteistyön lakkauttamista koskevaa ehdotusta perusteltuna. Oikeusministeriö korostaa sitä, että kyse olisi lakisääteisestä yhteistyöstä luopumisesta. Koulutuskeskus voisi jatkossakin tehdä yhteistyötä ammattikorkeakoulujen, myös Laurea-ammattikorkeakoulun kanssa. Oikeusministeriö arvioi, ettei ehdotettu uudistus merkitse rikosseuraamusalan TKI-yhteyden heikentymistä.

<u>Koulutusuudistuksen edellyttämät resurssit</u>

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus on pitänyt koulutusuudistuksen toteuttamista epärealistisena ilman lisäresurssointia.

Oikeusministeriö toteaa, että julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2024–2027 Rikosseuraamuslaitokselle on osoitettu pysyvä yhden miljoonan euron lisärahoitus rikosseuraamusalan tutkintokoulutuksen opiskelijamäärien nostamiseksi. Kuten edellä on todettu, vuonna 2026 tutkinnon suorittajien määrä nostettiin 120:sta 160:een.

Oikeusministeriö viittaa Rikosseuraamuslaitoksen jo tekemiin ja edelleen suunnittelemiinsa uudistuksiin vahvistaa Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen toimintaa ja tutkintokoulutuksen järjestämisen edellytyksiä. Kuten edellä on todettu, opetushenkilöstön määrää on jo lisätty kolmella opettajan viralla. Työpaikkaohjaukseen on jo kohdennettu lisäresurssia kahdeksan henkilötyövuotta määräajaksi vuoden 2027 loppuun saakka vastaamaan kasvaneeseen opiskelijamäärään. Riittävää työpaikkaohjaaja- ja opettajaresurssia arvioidaan edelleen valmistelun aikana ja uudistuksen voimaantulon jälkeen säännöllisesti.

Rajavartiolaitoksen ja Tullin ammatillinen koulutus

Rajavartiolaitos on esitellyt lakivaliokunnalle rajavartijan tutkinnon ja *Tulli* tullialan ammattitutkinnon suorittamisen järjestelyjä.

Oikeusministeriö arvioi, että näiden kahden rikosseuraamusalaa lähellä olevan alan kyseiset koulutusjärjestelmät sisältävät samankaltaisia järjestelyjä kuin mitä nyt esitetyssä rikosseuraamusalan koulutusuudistuksessa ehdotetaan.

Eräät muut asiantuntijakuulemisissa esiin nousseet seikat

Professori (emeritus) Matti Tolvanen tuo esiin huolen Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen yhteydessä toimivan ***kriminologisen kirjaston*** asemasta uudistuksessa. Alan opetus- ja tutkimustyön näkökulmasta on erittäin tärkeää turvata erikoiskirjaston asema nykyisenkaltaisena.

Oikeusministeriö toteaa, että kriminologista kirjastoa koskeva sääntely on voimassa olevassa lainsäädännössä valtioneuvoston asetuksen tasolla. Oikeusministeriön valmistellessa uudistukseen liittyviä asetuksia selvitetään kriminologisesta kirjastosta säätämisen tarve.

VVL ry toteaa, että rikosseuraamusalan tutkintoa suorittavien ***opiskelijoiden opintososiaalisten etuuksien*** kaventaminen vähentäisi hakeutumista alan opintoihin.

Oikeusministeriö toteaa, että rikosseuraamusalan tutkinnon suorittajien opintososiaalisista etuuksista päätetään oikeusministeriön asetuksella. Opintososiaalisten etuuksien määräytymisessä keskeistä on, minkä laajuisiin opintososiaalisiin etuuksiin Rikosseuraamuslaitoksella on mahdollisuus. Kyseinen asia on Rikosseuraamuslaitoksessa selvitettävänä. Asiaa koskeva oikeusministeriön asetus on tarkoitus antaa syksyllä 2026.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus ja *VVL ry* toteavat riskin, että ***etäopinnoissa*** opintosuorituksen tekee joku muu henkilö kuin kyseinen opiskelija tai suorituksia tehdään tekoälyä hyväksi käyttäen. Myös tietoturvaan liittyy mahdollisia riskejä, kun opintoja suoritetaan koulutuskeskuksen tai vankilan ulkopuolella. *Dosentti Jussi Pajuoja* kiinnittää huomiota hallituksen esityksessä todettuun tavoitteeseen lisätä tutkinnon suorittamisessa etäopetuksen määrää. Tämän asianmukainen toteuttaminen edellyttää koulutuskeskuksen tietojärjestelmien ja muiden opetusjärjestelyjen uudistamista. *Professori (emeritus) Matti Tolvasen* mukaan kaavaillut verkko-opinnot eivät ole paras mahdollinen pedagoginen ratkaisu kaikkiin tutkintoon sisältyviin aihekokonaisuuksiin. *Juko ry* korostaa sitä, että voimankäyttö ja muut turvallisuuskriittiset aineet tulee opettaa lähiopetuksena.

Oikeusministeriö toteaa, että etäopetuksena ja lähiopetuksena järjestettävistä opinnoista ja niiden käytännön järjestelyistä päättää Rikosseuraamuslaitos, osittain tutkintosäännössä ja opetussuunnitelmassa, osittain yksittäisiä opintokokonaisuuksia koskevina päätöksinä. Joka tapauksessa voimankäyttöä, tarkastustoimenpiteitä, palo- ja pelastustoimea, ensiapua sekä muita vastaavia tehtäviä koskeva koulutus annetaan lähiopetuksena. Opintoja suoritetaan etänä useilla aloilla, ja esimerkiksi mahdollisten väärinkäytösten estämiseksi on kehitetty toimivia järjestelyjä.

3. Rikosseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvien palveluiden hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta

<u>Palveluntuottajien harjoittaman toiminnan oikeudellinen luonne</u>

Asiantuntijalausunnoissa esiin nostettuja seikkoja

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies Sarja toteaa, että Leijona Catering Oy on jo vuosia hoitanut vankiloiden ruokahuoltoa ja laitosmyymälöitä sopimukseen perustuen. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan on ollut tulkinnanvaraista, onko ruokahuollon ja laitosmyymälätoiminnan harjoittaminen perustuslain 109 §:ssä tarkoitetun julkisen tehtävän hoitamista ja onko kyse perustuslain 124 §:n mukaisesta julkisesta hallintotehtävästä. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan näissä järjestelyissä olisi kyse tosiasiallisen julkisen hallintotehtävän hoitamisesta, johon ei suoranaisesti sisälly yksilön oikeuksiin kohdistuvaa julkisen vallan käytöksi luonnehdittavaa päätöksentekoa. Tulkinnalla on merkitystä ylimmän laillisuusvalvojan toimivallan kannalta. Näistä toiminnoista vastuullisena on käsitelty Rikosseuraamuslaitosta. Ehdotettu sääntely sinänsä selventäisi ylimmän laillisuusvalvojan toimivaltaa valvoa näitä tehtäviä hoitavan yksityisen tahon toimintaa. Jos ehdotus toteutuu esityksen mukaisena, oikeusasiamies olisi jatkossa selvästi toimivaltainen suoraan valvomaan ruokahuoltoa ja laitosmyymälätoimintaa harjoittavan yksityisen palveluntarjoajan toimintaa tähänastisen Rikosseuraamuslaitokseen kohdistetun valvonnan sijaan. Ajan myötä nähtäisiin, missä määrin tällaista suoraa valvontaa olisi käytännössä tarpeen tai tarkoituksenmukaista suorittaa. Myös kaikki muut hallituksen esityksessä perustuslain 124 §:n mukaisina julkisina hallintotehtävinä arvioidut 7 a §:ssä tarkoitetut tehtävät kuuluisivat oikeusasiamiehen valvontavallan piiriin perustuslain 109 §:n mukaisina julkisina tehtävinä.

Professori (emeritus) Olli Mäenpään mukaan ehdotetut yksityiseltä palveluntuottajalta hankittavat, esimerkiksi ruokahuoltoa, elintarvikkeiden hankkimista ja kuljetuspalveluja sisältävät palvelut eivät ole perustuslain 124 §:ssä tarkoitettuja julkisia hallintotehtäviä, eivät myöskään useat rikosseuraamusta suorittavan työhön, opiskeluun, kuntoutukseen, vapaa-ajantoimintaan tai muuhun vastaavaan toimintaan liittyvät tehtävät. Mäenpään mukaan estettä ei sinänsä ole sille, että tällaistenkin tehtävien sopimusperusteisesta hankinnasta säädetään lailla.

JUKO ry toteaa käsityksenään, että vankien kuljetusta ja hallinnollisissa tehtävissä avustamista koskevat tehtävät eivät ole vain avustavia ja täydentäviä palveluja ja sellaisina ne ylittävät perustuslain 124 §:ssä tarkoitetun julkisen vallan käytön rajan.

Oikeusministeriön vastaus

Oikeusministeriö viittaa hallituksen esityksessä todettuun, että vankiloiden ruokahuollon järjestämisen, laitosmyymälöiden ylläpidon, vanginkuljetuksen kuljetustyön ja ajoneuvon varustamisen sekä rikosseuraamusta suorittavien tiettyjen toimintojen järjestämisen tehtäviä voitaisiin tehtäväkokonaisuuksina pitää julkisina hallintotehtävinä, vaikka kaikki kokonaisuuteen sisältyvät tehtävät eivät välttämättä olisikaan yksiselitteisesti julkisen hallintotehtävän hoitamista. Joka tapauksessa kyse olisi julkisen hallintotehtävän piirteitä sisältävistä tehtävistä. Esityksessä julkisen hallintotehtävän määrittelyn rajana on pidetty Rikosseuraamuslaitoksen järjestämisvastuulla olevia kiinteistöhuolto- ja siivoustehtäviä sekä maksukorttien, kalusteiden ja vastaavien hankintoja, joita ei siis pidettäisi julkisina hallintotehtävinä. Viimeksi mainituissa kyse on siinä määrin teknistyyppisistä toiminnoista, ettei niitä voisi verrata ruokahuollon, vankien elintarvikkeiden ja henkilökohtaisten käyttöesineiden ostamismahdollisuuden ja kuljetustehtävän hoitamiseen.

Ehdotettu vanginkuljetusta koskeva yksityiseltä palveluntuottajalta hankittava osuus voisi koskea ainoastaan ajoneuvon kuljettamista ja ajoneuvon varustamista vankien kuljettamiseen. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet hoitaisivat kaikki kuljetuksen valvontaa ja asianmukaista turvaamista koskevat tehtävät. Ehdotuksen mukaiset hallinnolliset tehtävät olisivat nimenomaan Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa tukevia ja avustavia, eivät julkisen vallan käyttöä. Myös Rikosseuraamuslaitokselle ehdotettua mahdollisuus käyttää vuokrattua työvoimaa voisi koskea ainoastaan Rikosseuraamuslaitoksen hallinnollisten tehtävien hoitamista tukevia ja avustavia toimia. Näissä tehtävissä ei käytettäisi julkista valtaa.

Edellä todetuin syin oikeusministeriö pitää esityksessä sääntelyn kohteeksi ehdotettua yksityiseltä palveluntuottajalta hankittavissa olevaa tehtäväkokonaisuutta koskevaa ehdotusta perusteltuna.

<u>Palvelun hankkimista koskeva sääntely</u>

Tässä vastineen osassa selkeyden vuoksi kunkin esitetyn yksityiskohtaisen muutostarpeen jälkeen todetaan oikeusministeriön näkemys ja vastaus.

Professori (emeritus) Mäenpään mukaan ei siis ole estettä, että myös ei kovin suorasti julkisiksi hallintotehtäviksi tulkittavissa olevien tehtävien sopimusperusteisesta hankinnasta säädetään lailla. Mäenpää toteaa, että perustuslakivaliokunta on kuitenkin vakiintuneesti katsonut, että lakisääteisten tehtävien kokonaisuutta koskevasta sääntelystä tulee asianmukaisesti tunnistaa se osa, jota on pidettävä julkisena hallintotehtävänä (esimerkiksi PeVL 37/2025 vp, kappale 6). Vaikka jokin hankittava palvelutehtävä olisi katsottava julkiseksi hallintotehtäväksi tästä ei johdu, että myös muut palvelutehtävät olisivat julkisia hallintotehtäviä. Tehtävien luonnetta on tältä kannalta arvioitava eritellysti. Mäenpään mukaan laista tulisi käydä ilmi, mitkä muulle kuin viranomaiselle annettavat tehtävät ovat julkisia hallintotehtäviä, joten sääntelyä olisi välttämätöntä täsmentää tältä osin.

Oikeusministeriö korostaa rikosseuraamusten täytäntöönpanon ja tutkintavankeuden toimeenpanon tehtävien kokonaisuutta. Ehdotettu 7 a §:n 1 momentti liittyy Rikosseuraamuslaitoksen laissa säädettyyn tehtävään järjestää rikosseuraamusta suorittaville henkilöille laissa säädettyä toimintaa. Momentissa näiden toimintojen luonne julkiseksi hallintotehtäväksi on määritelty todeten, että kyse on rikosseuraamusten täytäntöönpanosta annetuissa laeissa tarkoitetun *rikosseuraamusta suorittavan henkilön rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden edistämisestä ja tutkintavangin tutkintavankeuslaissa tarkoitetun toimintamahdollisuuden järjestämisessä.* Kyse on monipuolisesta toimintojen kokonaisuudesta, josta on hankalaa erottaa, mikä esimerkiksi opiskelua tai päihdekuntoutusta koskevassa toiminnassa on julkista hallintotehtävää ja mikä ei ole. Voitaneen tulkita, että kyseiset toiminnat ovat osa henkilön vapauteen kohdistuvan seuraamuksen lainmukaista suorittamista ja sellaisina ne ovat kokonaisuutena julkisen hallintotehtävän hoitamista. Niin ikään ehdotetun 7 a §:n 2 momentissa todettujen ruokahuollon ja laitosmyymälätoiminnan järjestämisessä on kyse tehtäväkokonaisuudesta, jonka keskeytyksettömällä toimivuudella on olennainen merkitys vankien ja tutkintavankeuden lainmukaisen kohtelun varmistamisessa. On miltei mahdotonta eritellä, mitkä osat kyseisissä toiminnoissa ovat julkista hallintotehtävää ja mitkä eivät ole. Edellä olevan perusteella oikeusministeriö pitää ehdotettua sääntelyä riittävän täsmällisenä. Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 57/2024 vp koskee vesihuoltolain muuttamista. Lausunnossaan perustuslakivaliokunta viittaa jätehuoltotehtäviä, maakaasu- ja sähköverkkoja sekä postitoimintaa koskevaan lainsäädäntöön ja kyseisissä laeissa edellytettyyn julkisen hallintotehtävien yksilöintiin.

Apulaisoikeusasiamies Sarja toteaa, että perustuslain 124 §:ssä säädetyn palvelun ulkoistamisen tarkoituksenmukaisuusedellytyksen täyttyminen tulee konkretisoida ja arvioida lakiehdotuksessa sen sijaan, että perustuslain 124 §:n mukainen edellytys siirretään tavallisessa laissa arvioitavaksi Rikosseuraamuslaitoksessa vasta kulloistakin ulkoistamissopimusta tehtäessä.

Tarkoituksenmukaisuutta koskevan sääntelyn täsmentämisestä *oikeusministeriö* viittaa edellä yksityiselle palveluntuottajalle siirrettävissä olevien tehtävien luonnehdinnasta todettuun sekä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 12 §:n 1 momentin ensimmäiseen virkkeeseen, jonka mukaan hyvinvointialue voi tuottaa asiakkaalle annettavia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja sekä niiden käyttöön liittyvää muuta tukea hankkimalla niitä yksityiseltä palveluntuottajalta sopimukseen perustuen, jos niiden hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta on tarpeen tehtävien tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi.

Eduskunta on 20.5.2026 hyväksynyt lain valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta (EV 6/2026 vp). Kyseisen lain 5 §:n mukaan:

> 5 §
> Valtion lastensuojelulaitokseen kuuluvan vankilan perheosaston tehtävät ja palvelun tuottaminen
>
> Lapsi voidaan sijoittaa vankilan perheosastolle vankeusrangaistustaan suorittavan tai tutkintavankeudessa olevan vanhempansa luo noudattaen, mitä lastensuojelulaissa säädetään. Perheosasto tukee vanhempia vanhemmuudessa ja elämänhallinnassa. Tavoitteena on lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen tukeminen sekä fyysisesti ja psyykkisesti turvallisen arjen luominen lapselle. Vankilan perheosasto toimii vankilan yhteydessä.
>
> Valtion lastensuojelulaitos vastaa 1 momentissa tarkoitetun lastensuojelupalvelun tuottamisesta.

Edellä todetun lain 6 §:n 1 momentissa säädetään:

6 §

Palvelun hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta

Valtion lastensuojelulaitos voi tuottaa 5 §:ssä tarkoitetun palvelun itse tai hankkia sen osin tai kokonaan ostopalveluna yksityiseltä palveluntuottajalta sopimukseen perustuen, jos palvelun hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi.

Professori (emeritus) Olli Mäenpää toteaa, että ehdotetussa 7 a §:n 1 momentissa rajataan rikosseuraamusten täytäntöönpanoa tai tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaa päätöksentekovaltaa sisältävät tehtävät yksityiseltä palveluntuottajalta hankittavissa olevien tehtävien ulkopuolelle. Niissä on kyse merkittävän julkisen vallan käytöstä. Täsmällisyyden vuoksi 7 a §:ään olisi syytä myös muilta osin rajata merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältävät tehtävät palvelujen hankinnan ulkopuolelle.

Oikeusministeriö pitää professori Mäenpään muutosesitystä perusteltuna ja toivoo sääntelyn muuttamista. Muutoksen voisi toteuttaa esimerkiksi siten, että esitetyn 7 a §:n 1 momentin viimeinen virke siirretään uudeksi 4 momentiksi ja siinä mainittuja *tehtäviä, joihin kuuluu rikosseuraamusten täytäntöönpanoa tai tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaa päätöksentekovaltaa,* täydennetään maininnalla *muusta merkittävän julkisen vallan käytöstä*. (Asiantuntijalausuntojen perusteella muokattavaksi ehdotettava 7 a § on kokonaisuudessaan seuraavassa kappaleessa olevan apulaisoikeusasiamies Sarjan samaa pykälää koskevan kannanoton jälkeen.)

Apulaisoikeusasiamies Sarja toteaa, että ehdotetussa 7 a §:n 3 momentissa tulisi yksilöidä täsmällisemmin, mitä olisivat Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa tukevat ja avustavat hallinnolliset palvelut. Ehdotetun kaltaisen avoimen säännöksen perusteella ei voi myöskään arvioida, ovatko kaikki kyseiset julkisia hallintotehtäviä perustuslain 124 §:n tarkoittamalla tavalla.

Oikeusministeriö toivoo, että apulaisoikeusasiamiehen toteamin syin ehdotettua 7 a §:n 3 momenttia täsmennettäisiin, esimerkiksi seuraavasti:

Rikosseuraamuslaitos voi hankkia omaa toimintaansa tukevia ja avustavia *asiakirjojen ja tietojen vastaanottamista ja tallentamista rekisteriin sekä muita* hallinnollisia palveluita yksityiseltä palveluntuottajalta sopimukseen perustuen, jos palvelun hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Tässä tarkoitettu hankinta voi koskea myös vuokrattua henkilöstöä, joka ei ole työsuhteessa Rikosseuraamuslaitokseen, mutta joka toimii työsopimuslain (55/2001) 1 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla Rikosseuraamuslaitoksen johdon ja valvonnan alaisena.

Edellä todettujen muutostarpeiden perusteella 7 a § voisi olla seuraavan sisältöinen:

7 a §

Palvelun hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta

Rikosseuraamuslaitos voi hankkia vangin tai yhdyskuntaseuraamusta suorittavan vankeuslaissa (767/2005), valvotusta koevapaudesta annetussa laissa (629/2013), yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetussa laissa (400/2015) ja yhdistelmärangaistuksen täytäntöönpanosta annetussa laissa (801/2017) tarkoitetun rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden edistämisessä sekä tutkintavangin tutkintavankeuslaissa (768/2005) tarkoitetun toimintamahdollisuuden järjestämisessä tarvittavia työhön, opiskeluun, kuntoutukseen, vapaa-ajantoimintaan tai muuhun vastaavaan toimintaan liittyviä, Rikosseuraamuslaitoksen omaa toimintaa tukevia ja avustavia palveluita yksityiseltä palveluntuottajalta sopimukseen perustuen, jos palvelun hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi.

Rikosseuraamuslaitos voi hankkia vankeuslaissa ja tutkintavankeuslaissa tarkoitetun ruokahuollon ja elintarvikkeiden ja henkilökohtaisten käyttöesineiden ostamismahdollisuuden sekä vankien ja tutkintavankien kuljettamisessa tarvittavan kuljetuspalvelun ja ajoneuvon yksityiseltä palveluntuottajalta sopimukseen perustuen, jos palvelun hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet osallistuvat edellä tarkoitettuun vanginkuljetukseen, vastaavat kuljetuksen valvonnasta ja vartioinnista sekä käyttävät heille

laissa säädettyjä toimivaltuuksia, joilla varmistetaan kuljetuksen asianmukainen sujuminen. Yksityinen palveluntuottaja vastaa siitä, että tässä tarkoitettuja vanginkuljetustehtäviä hoitavat työntekijät täyttävät tehtävän edellyttämät ajotaitovaatimukset ja että palveluun kuuluva kuljetuskalusto täyttää tehtävän edellyttämät turvallisuustekniset vaatimukset.

Rikosseuraamuslaitos voi hankkia omaa toimintaansa tukevia ja avustavia *asiakirjojen ja tietojen vastaanottamista ja tallentamista rekisteriin sekä muita* hallinnollisia palveluita yksityiseltä palveluntuottajalta sopimukseen perustuen, jos palvelun hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Tässä tarkoitettu hankinta voi koskea myös vuokrattua henkilöstöä, joka ei ole työsuhteessa Rikosseuraamuslaitokseen, mutta joka toimii työsopimuslain (55/2001) 1 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla Rikosseuraamuslaitoksen johdon ja valvonnan alaisena.

Tässä pykälässä tarkoitetussa Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa tukevassa ja avustavassa toiminnassa ei hoideta tehtäviä, joihin kuuluu rikosseuraamusten täytäntöönpanoa tai tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaa päätöksentekovaltaa *taikka muuta merkittävän julkisen vallan käyttöä.*

Rikosseuraamuslaitos ohjaa ja valvoo yksityiseltä palveluntuottajalta hankkimaansa palvelua. Rikosseuraamuslaitos pitää luetteloa tässä luvussa tarkoitetuista palveluntuottajista.

Yksityinen palveluntuottaja vastaa palvelun lainmukaisesta sekä hankinnasta tehdyn sopimuksen ja Rikosseuraamuslaitoksen ohjeiden mukaisesta tuottamisesta.

Apulaisoikeusasiamies Sarjan näkemyksen mukaan 7 c §:ään ehdotetut sopimuksen sisältöä koskevat säännökset eivät kuulu lain tasolle. Lisäksi osa palvelun sisällöstä, laadusta ja noudatettavista menettelyistä määräytyy ja niiden tulee perustuslain 124 §:stä ja 80 §:stä johtuen määräytyä lain perusteella, ei sopimusehtojen. Apulaisoikeusasiamies pitää ongelmallisena ehdotettua 7 c §:n 3 momentin

säännöstä, jonka mukaan Rikosseuraamuslaitoksen hankkiessa yksityiseltä palveluntuottajalta vähäisenä pidettävän palvelun kertaluonteisesti tai satunnaisesti voitaisiin sopimuksessa sopia riittävistä rikosseuraamusta suorittavien ja tutkintavankien yksityisyydensuojaa koskevista seikoista. Esimerkiksi juuri yksityisyydensuojan varmistamisesta tulee säätää lain tasolla. Kyse on julkisuuslain 5 §:n 2 momentissa tarkoitetuista tilanteista ja julkisuuslain soveltamisesta.

Oikeusministeriö viittaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 15 §:ään, jossa luetellaan nyt ehdotetun 7 c §:n kaltaisesti hyvinvointialueen ja yksityisen palveluntuottajan välillä tehtävän sopimuksen sisällöstä. Oikeusministeriö pitää sinänsä mahdollisena, että ehdotetun 7 c §:n 1 ja 2 momentti jätetään pois kyseisestä laista. Kyseisiä sopimusehtoja koskeva yhdenmukaisuus voitaisiin varmistaa Rikosseuraamuslaitoksen ohjeistuksin ja vakiosopimusmallein.

Jos sopimusehtoja koskeva luettelo jätettäisiin lakiin, oikeusministeriön mukaan voisi olla aiheellista lisätä 7 c §:ään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 15 §:ää vastaavasti uusi 1 momentti seuraavasti:

Hankkiessaan palveluja 7 a §:ssä tarkoitetulla tavalla sopimukseen perustuen Rikosseuraamuslaitoksen on varmistettava, että se pystyy huolehtimaan myös tämän lain nojalla yksityiselle palveluntuottajalle siirtämistään tehtävistä sopimuksen voimassa ollessa ja sen päättyessä sekä mahdollisissa sopimuksen rikkomis- ja häiriötilanteissa, muissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Oikeusministeriö toteaa, että siitä riippumatta, säilytetäänkö laissa sopimusehtoja koskeva luettelo vai ei, ehdotetun 7 d §:n 1 momentin 1 kohtaan olisi toivottavaa lisätä viittaus viranomaistoiminnan julkisuutta koskevan lainsäädännön noudattamiseen esimerkiksi seuraavasti:

1) omaa toimialaansa, rikosseuraamusten täytäntöönpanoa, tutkintavankeuden toimeenpanoa, ~~ja~~ henkilötietojen käsittelyä ja viranomaistoiminnan julkisuutta koskevassa sekä muussa lainsäädännössä säädettyjä ~~toiminnan sisältö- ja laatu~~vaatimuksia;

Professori (emeritus) Mäenpää toteaa, että ehdotetun 7 f §:n 2 momentin mukaan rikosoikeudellinen virkavastuu kohdistuisi kaikkiin 7 a §:ssä tarkoitettuja tehtäviä hoitaviin. Säännöstä tulisi täsmentää

niin, että rikosoikeudellinen virkavastuu kohdistuu vain 7 a §:ssä tarkoitettujen julkisten hallintotehtävien hoitamiseen. Lisäksi rikosoikeudellisen virkavastuun tulisi kohdistua paitsi yksityisen palveluntuottajan palveluksessa oleviin henkilöihin myös vuokrattuun työsuhteessa olevaan henkilöön. Selvyyden vuoksi rikosoikeudellinen virkavastuu tulisi säännöksessä kohdistaa vuokrattuun työntekijään.

Oikeusministeriö viittaa edellä lakiehdotuksen 7 a §:n kohdalla toteamaansa vaikeuteen erottaa nimenomaiset julkiset hallintotehtävät kyseisten tehtävien kokonaisuudesta. Siksi oikeusministeriö pitää siltä osin perusteltuna 7 f §:n 2 momentin muotoilua. Oikeusministeriö pitää toivottavana täsmentää säännöstä niin, että erikseen todettaisiin rikosoikeudellisen virkavastuun koskevan myös vuokrattuun työsuhteessa olevaan työntekijään, esimerkiksi seuraavasti:

> Yksityisen palveluntuottajan palveluksessa olevien *ja vuokrattujen työsopimussuhteessa olevien* hoitaessa 7 a §:ssä tarkoitettuja tehtäviä heihin sovelletaan rikoslain (39/1889) 40 luvun rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä, viraltapanoseuraamusta lukuun ottamatta.

RETS toteaa, ettei esityksessä oteta huomioon hyvinvointialuetta palveluntuottajana. RETS kiinnittää huomiota myös järjestötoimijoiden rahoituksen vähentymiseen.

Oikeusministeriö toteaa, että hyvinvointialueet ovat julkisoikeudellisia toimijoita. Esityksellä toteutettaisiin perustuslain 124 §:n edellyttämä lainsäädäntö, jonka perusteella Rikosseuraamuslaitos tekee toimintaansa tukevien ja avustajien palveluiden hankintoja yksityisiltä palveluntuottajilta. Järjestöjen ja Rikosseuraamuslaitoksen välistä toimintojen kustannusten jakamista tämä esitys ei koske.

<u>Hallinnon yleislakien soveltaminen palveluntuottajiin</u>

Asiantuntijalausunnoissa esiin nostettuja seikkoja

Apulaisoikeusasiamies Sarja toteaa, että esityksessä ei ole erikseen kattavasti arvioitu hallinnon yleislakien käytännön soveltumista, esimerkiksi sitä, miten kielilain mukaiset vankien kielelliset oikeudet turvataan. Apulaisoikeusasiamies viittaa selvitettävänään olevaan vankien kielellisten oikeuksien turvaamisen puutteellisuuteen. Hän pitää tärkeänä, että yksityiset palveluntuottajat ovat tietoisia hoitamansa tehtävän oikeudellisesta luonteesta ja sen mukanaan tuomista hallinnon yleislaeista johtuvista vaatimuksista. Lisäksi apulaisoikeusasiamiehen mukaan ehdotettua 7 f §:ää olisi selkeyden vuoksi aiheellista täydentää siten, että pykälässä viitattaisiin myös hallinnon keskeisiin yleislakeihin. Selkeyden tarve korostuu, kun kyse on yksityisten palveluntuottajien velvollisuudesta noudattaa näitä lakeja kyseisessä toiminnassaan.

Oikeusministeriön vastaus

Oikeusministeriö toteaa hallinnon yleislaeissa säädettyjen vaatimusten noudattamisen tärkeyden, kun yksityinen palveluntuottaja hoitaa julkisia hallintotehtäviä. Esityksessä ehdotettujen toimintojen järjestämisvastuu on Rikosseuraamuslaitoksella. Yksityiseltä palveluntuottajalta hankittava toiminta voisi olla ainoastaan Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa avustavaa ja tukevaa. Rikosseuraamuslaitoksella olisi palveluntuottajan toiminnan valvonta- ja ohjausvastuu. Tähän liittyen Rikosseuraamuslaitoksen tulisi varmistaa myös hallinnon yleislakien noudattaminen. Käytännössä esimerkiksi vankien kielellisten oikeuksien toteutumisessa Rikosseuraamuslaitoksen tulisi esimerkiksi kaksikielisen osaston virkamiesten toimin varmistaa, että esimerkiksi vankien ruokahuollon ja laitosmyymälätoiminnan järjestelyt ovat kielilain vaatimusten mukaiset.

Oikeusministeriö viittaa perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöön, jonka mukaan lakiin ei ole perustuslain 124 §:n takia välttämätöntä yleensä sisällyttää viittausta hallinnon yleislakeihin, sillä hallinnon yleislakeja sovelletaan niiden sisältämien soveltamisalaa, viranomaisten määritelmää tai yksityisen kielellistä palveluvelvollisuutta koskevien säännösten nojalla myös yksityisiin niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä. (PeVL 42/2005 vp, s. 3; PeVL 16/2016 vp, s. 2–3; PeVL 26/2017 vp, s. 55.) Näin ollen yksityisen palveluntuottajan on ilman viittaussäännöstäkin noudatettava muun muassa hallintolakia (434/2003), sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annettua lakia (13/2003), kielilakia (423/2003), julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta

kielitaidosta annettua lakia (424/2003) sekä julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettua lakia (1397/2016).

Oikeusministeriön mukaan hallinnon yleislakien lisääminen sääntelyyn on sikäli hankalaa, että esimerkiksi hallintotoiminnan tiedonhallintaa ja digitaalisia palveluita koskevat lait sisältävät säännöksiä, jotka eivät välttämättä sovellu nyt tarkoitettuun toimintaan. Samalla joidenkin hallinnon yleislakien jättäminen viittaussääntelyn ulkopuolelle voi herättää ajatuksen, että niitä ei näissä tapauksissa tarvitsisi soveltaa, vaikka kyseinen laki oman soveltamisalasääntelynsä perusteella tässä tarkoitettuun toimintaan soveltuisikin.

Oikeusministeriön mukaan ehdotettu 7 f § voitaisiin säilyttää esityksessä ehdotetun mukaisena tai lisätä pykälän 1 momentiksi viittaussäännös hallinnon keskeisiin yleislakeihin, esimerkiksi seuraavasti:

> *Yksityisen palveluntuottajan on tämän lain 7 a §:ssä tarkoitettuja tehtäviä hoitaessaan noudatettava hallintolakia (434/2003), sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annettua lakia (13/2003), kielilakia (423/2003) ja saamen kielilakia (1086/2003). Asiakirjojen julkisuudesta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999).*

Tietojensaantioikeus

Asiantuntijalausunnoissa esiin nostettuja seikkoja

Apulaisoikeusasiamies Sarja toteaa ehdotetusta tietojensaantioikeutta koskevasta sääntelystä, että epäselväksi jää, miksi yksityinen palveluntuottaja ei voisi ilmaista Rikosseuraamuslaitokselle myös sosiaali- ja terveydenhuollon tiedoiksi katsottavia tietoja, kun tietojen saamisesta salassapitosäännösten estämättä kuitenkin nimenomaisesti säädettäisiin. Ehdotuksessa hahmoteltu toimintamalli, jossa työntekijä ilmaisisi tiedot sellaisessa muodossa, jossa ne olisivat täytäntöönpanoa koskevia, eivät enää sosiaali- ja terveydenhuollon tietoja, vaikuttaa apulaisoikeusasiamiehen mukaan työntekijöiden kannalta tulkinnanvaraiselta, keinotekoiselta ja haastavalta

noudattaa. Olisi ongelmallista, jos yksittäisten työntekijöiden tulisi jopa rikosoikeudellisen vastuun nojalla päättää, mitä ja miten muotoiltuja tietoja vangista Rikosseuraamuslaitokselle voisi luovuttaa. Sinänsä tieto siitä, miten esimerkiksi päihdehuolto tai kuntoutusohjelma on edennyt, onko vanki sitoutunut toimintaan ja osallistunut siihen menetyksellisesti, on Rikosseuraamuslaitokselle tärkeä ja olennainen arvioitaessa vangin rangaistusajan suunnitelman edistymistä.

A-klinikkasäätiö toteaa, että ehdotettu sosiaali- ja terveydenhuollon tietojen antamisen järjestely jättää liian paljon vastuuta yksittäiselle työntekijälle, jonka tulisi pystyä muuntamaan salassa pidettävä tietosisältö riittävän yleispiirteiseksi. Ilman riittävää ohjeistusta tehtävä on erittäin haastava ja vaarantaa työntekijän oikeusturvan. Myös *RETS* toteaa luottamuksellisten tietojen käsittelyn ongelmallisuuden.

Oikeusministeriön vastaus

Rikosseuraamuslaitosta koskevassa henkilötietojen käsittelyä koskevassa lainsäädännössä on lähdetty siitä, että koska Rikosseuraamuslaitos ei ole sosiaali- ja terveydenhuollon toimija, se ei myöskään voi käsitellä sosiaali- ja terveydenhuollon tietoja. Rikosseuraamuslaitokseen virkasuhteessa olevat sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöt voivat saada laissa säädetyissä tapauksissa tällaisia tietoja, mutta he eivät voi tallentaa niitä Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmään sellaisinaan. Monissa tehtävissään Rikosseuraamuslaitos ja sen muutkin virkamiehet kuin sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöt kuitenkin tarvitsevat tällaisia tietoja. Lainsäädännössä on lähdetty siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon tietoja Rikosseuraamuslaitokselle toimittavat tahot tai henkilöt joko itse muokkaavat tiedot sellaisiksi, ettei kyse enää ole varsinaisista sosiaali- ja terveydenhuollon tiedoista vaan juuri rikosseuraamusten täytäntöönpanoa koskevista tiedoista tai tällaisen tietojen muokkauksen tekee Rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa oleva sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö. Kyseistä lainsäädäntöä säädettäessä ei ole pidetty ongelmallisena sitä, että tietojen muokkaamisen vastuu voi olla yksittäisellä kyseisen alan ammattihenkilöllä, koska näillä aloilla kyseisten tietojen lainmukainen käsittely on olennainen osa ammattiosaamista. Oikeusministeriön tietoon ei ole tullut, että tämä menettely olisi aiheuttanut ongelmia. Oikeusministeriö tulkitsee, että jos nyt puheena olevassa tietojen käsittelyssä tehtäisiin mahdolliseksi luovuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon tietoja sellaisinaan

Rikosseuraamuslaitokselle, sääntely poikkeaisi rikosseuraamusalalla muutoin säännellystä ja noudatetusta menettelystä.

4. Rikosseuraamusten täytäntöönpanosta annettuihin lakeihin ehdotetut toimivaltamuutokset

Rikosseuraamuslaitos ehdottaa, että yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 14 §:ssä säädetyn noudon pyytämistä koskeva yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajan toimivalta siirrettäisiin vastaavalle rikosseuraamustyöntekijälle, kuten on esitetty 15 §, 17 § ja 46 § osalta.

Oikeusministeriö toteaa, että kyseinen toimivalta-asia on korjattu hallituksen esityksen viimeistelyvaiheessa. Vastineen laatimisvaiheessa asia on tarkistettu Rikosseuraamuslaitoksesta ja todettu, että toimivalta on esityksessä Rikosseuraamuslaitoksen tarkoittamalla tavalla.

5. Kahden virheen korjaaminen

Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain muuttamisesta ehdotetun lain 2 §:ssä on Rikosseuraamuslaitoksen tehtäviä koskevassa säännöksessä mainittu myös varmuusvankeuden täytäntöönpano. Varmuusvankeutta koskevan lain säätäminen on vielä kesken, joten oikeusministeriö pyytää poistamaan varmuusvankeuden kyseisestä Rikosseuraamuslaitoksen tehtäviä koskevasta pykäläehdotuksesta. Tällöin kyseiseen pykälään ei HE 25/2026 vp:n yhteydessä tulisi muutoksia. Tällä olisi vaikutuksensa myös lain johtolauseeseen.

Laki Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain (221/2022) ~~2 §,~~ 3 §:n 4 momentti, 4 §:n 2 momentti, 5 §:n 3 momentti ja 6 §, sekä

lisätään lakiin uusi 2 a luku seuraavasti:

2 §

Rikosseuraamuslaitoksen tehtävät

Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomittujen valvonta, nuorisorangaistuksen, yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen, ehdottoman vankeusrangaistuksen, sakon muuntorangaistuksen~~,~~ ja yhdistelmärangaistuksen ~~ja varmuusvankeuden~~ täytäntöönpano, ehdonalaiseen vapauteen päästettyjen valvonta sekä tutkintavankeuden toimeenpano. Lisäksi Rikosseuraamuslaitos hoitaa muut sille säädetyt tehtävät.

Oikeusministeriö toteaa, että hallituksen esityksen 5. lakiehdotuksen (laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta) johtolauseessa on vuosilukuvirhe lain numerossa. Oikea lain numero on *400/2015*. Oikeusministeriö pyytää korjaamaan tämän virheen.

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (400/*2015*) 30, 87 §:n 2 momentti ja 91 §, sellaisina kuin ne ovat laissa 225/2022, seuraavasti:

6. Yhteensovittamiset

Oikeusministeriö toteaa, että esityksellä on yhteys hallituksen esitykseen laiksi valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta, HE 149/2025 vp. Eduskunta on hyväksynyt kyseisen lain 20.5.2026, EV 6/2026 vp. Kyseisen lain 15 §:n 1 momentissa mainitaan vankilan yksikön päällikkö kahdesti. Hallituksen esityksen 25/2026 vp mukaan vankilan yksikönpäällikön nimike ehdotetaan muutettavaksi vankilan johtajaksi. seuraavasti:

15 §

Yhteistyö Rikosseuraamuslaitoksen kanssa ja oikeus saada ja luovuttaa tietoa

Vankeuslain (767/2005) 5 luvun 8 §:ssä tarkoitetun päiväjärjestyksen valmistelee Rikosseuraamuslaitos yhteistyössä vankilan perheosaston henkilökunnan kanssa, ja sen vahvistaa vankilan ~~*yksikön päällikkö*~~ *johtaja*. Lastensuojelun toteuttamiseksi järjestetään neuvotteluja lastensuojelulain 31 §:n mukaisesti. Jos vanhemman tilanteessa tapahtuu muutoksia, jotka saattavat edellyttää lapsen asiakassuunnitelman tarkistamista, vankilan ~~*yksikön päällikön*~~ *johtajan* on viipymättä ilmoitettava asiasta lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Yhteensovittamistarve koskee myös hallituksen esityksessä laiksi varmuusvankeuden käyttöönotosta (HE 14/2026 vp) olevaa 12. lakiehdotusta laiksi Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetun lain 6 ja 7 §:n muuttamisesta. Kyse on lain 6 §:stä, jossa HE 25/2026 vp:n perusteella vankilan yksikönpäällikkö muutettaisiin vankilan johtajaksi, yhdyskuntaseuraamustoimiston yksikönpäällikkö yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajaksi, toiminnoista vastaava virkamies apulaisjohtajaksi ja asiakasarvioinnin yksikkö asiakasarviointiyksiköksi.

Varmuusvankeutta koskevan esityksen käsittelyyn liittyy myös edellä vastineen 5. kohdassa todettu Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain 2 §, jossa Rikosseuraamuslaitoksen tehtäviin lisättäisiin myös varmuusvankeuden täytäntöönpano.

Varmuusvankeutta koskeva lainsäädäntö (HE 14/2026 vp) tulisi voimaan aikaisintaan samanaikaisesti nyt käsiteltävänä olevan lainsäädännön (HE 25/2026 vp) kanssa.